

PAPER DETAILS

TITLE: Manisa/Akçapınar'da Uygulanagelen Bir Halk Hekimligi Örneği: "Otu Kesme Ocagı"

AUTHORS: Seçil ÖZÇİFTÇİ,Çagatay ÜSTÜN,Nermin ERSOY

PAGES: 681-691

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3229085>

Manisa/Akçapınar’da Uygulanagelen Bir Halk Hekimliği Örneği: “Otu Kesme Ocağı”*

An Example of Folk Medicine in Manisa/Akçapınar: “Otu Kesme Ocağı”

Seçil Özçiftçiⁱ, Çağatay Üstünⁱⁱ, Nermin Ersoyⁱⁱⁱ

ⁱArş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD. <https://orcid.org/0000-0002-7320-961X>

ⁱⁱProf. Dr., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD. <https://orcid.org/0000-0001-7834-6616>

ⁱⁱⁱProf. Dr., Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik AD. <https://orcid.org/0000-0002-1292-3318>

ÖZET

Amaç: Ülkemiz coğrafyasında halen çok sayıda bilgi aktarımı sağlayan ve tedavi geleneğini sürdüren ocaklar şifa dağıtmaya devam etmektedir. Bu nedenle araştırmaya konu olan “Otu Kesme Ocağı”nda uygulanan geleneksel tedaviyi, kullanılan materyal ve malzemeleri, kimlerin ocağa başvurduğunu, sürecin nasıl yürütüldüğünü ve söz konusu uygulamanın günümüz tıbbındaki yerini belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışma 2020 yılı Ekim ve Aralık ayları arasında Manisa ili sınırları içinde Turgutlu ilçesi ve Akçapınar Köyü’nde yürütülmüştür. Görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinden gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: “Otu Kesme Ocağı”, Manisa ili Akçapınar Köyü’nde varlığını devam ettirmektedir. Uygulama yörede deri hastalığına yönelik şifa sağlamaktadır. Aynı köyden, çevre köylerden veya ilçelerden tedavi alma amacıyla ocağa başvurulduğu ve tedavi başarı oranının şifacının önerdiği yöntemlerin hasta tarafından uygulanması halinde yararlı olabileceği ifade edilmiştir. Bu folklorik tıp uygulamasında kullanılan toprak, bitki ve hastalıkla ilgilenen tıbbi branşlardaki uzmanlarla görüşülerek çalışmanın dayanak noktaları ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç: Otu kesme ocağından yararlanmanın önemli nedenlerinden birisi bunun alternatif bir yöntem olarak görülmesidir. Günümüze kadar ulaşmayı başarmış Otu Kesme Ocağı’nın gelecekte devamlılığını sağlamak şifacının öncelikli temennisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Manisa/Akçapınar, Halk hekimliği, Geleneksel tıp, Kültürel çeşitlilik

ABSTRACT

Objective: In the geography of our country, the hearths, which still provide a great deal of information and continue the tradition of treatment, continue to distribute healing. For this reason, it was aimed to determine the traditional treatment applied in the "Otu Kesme Ocağı", the materials and materials used, who applied to the stove, how the process was carried out, and the place of the application in today's medicine.

Method: The study was carried out in Akçapınar Village of Turgutlu district within the borders of Manisa province between October and December 2020. Interviews were conducted using qualitative research methods, participatory observation and in-depth interview techniques.

Results: “Otu Kesme Ocağı” continues its existence in Akçapınar Village of Manisa province. The application provides healing for skin disease in the region. It has been stated that people from the same village, surrounding villages or districts apply to the hearth to receive treatment and that the success rate of the treatment can be beneficial if the methods recommended by the healer are applied by the patient. The main points of the study were revealed by interviewing the experts in the medical branches dealing with the soil, plant and disease used in this folkloric medicine practice.

Conclusion: One of the important reasons for making use of the “Otu Kesme Ocağı” is that it is seen as an alternative method. It has been the healer's primary wish to ensure the continuity of the “Otu Kesme Ocağı”, which has managed to reach today, in the future.

Keywords: Manisa/Akçapınar, Folk medicine, Traditional medicine, Cultural diversity

*Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2023;13(3):681-691

DOI: 10.31020/mutftd.1319022

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 23 Haziran 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 06 Eylül 2023

İletişim - Correspondence Author: Seçil Özçiftçi <ozciftcisevil@gmail.com>

Giriş

Yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktararak varlığını koruyan halk hekimliği, günümüzde geleneksel tıp kapsamında görünür olmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre geleneksel tıbbın tanımı; "... Fiziksel ve ruhsal hastalıkların tedavisi veya gelişmesinde kullanılması yanı sıra sağlığın sürdürülmesinde de kullanılan, açıklanabilen veya açıklanamayan farklı kültürlerle özgü teori, inanış ve deneyimlere dayalı bilgi, yetenek ve uygulamaların toplamı" şeklinde ifade edilmiştir.^{1,2} Halk hekimliği aynı zamanda tıbbi folklorün çalışma alanlarından birisidir. Folklorik tıp eski dönemlerden beri süregelen bitki, mineral ve geleneksel inanca dayalı iyileştirici yöntemlerin birleşiminden oluşan tedavi pratikleridir.^{3,4} Yüzyıllar boyunca bir ülkede, bölgede ve toplulukta insanların; doğumundan ölümüne kadar olan yaşam süreçlerinde ihtiyacı doğrultusunda gözlem ve deneme yanılma yoluyla üretmiş olduğu çareler farklılık göstermiştir. Bu çarelerden biri de ocak uygulamalarıdır. Anadolu sağlık kültürü yaşamında geniş bir önemi olan ocak, Şamanizm inancına göre bir kam'ın (şifacı) bazı hastalıkları iyileştirmek için hekimlik görevini yerine getirdiği ulu bir evdir. Kültü, diğer şifa unsurlarından ayıran yönü bazı ocakların tek bir hastalığın, bazı ocakların ise birden çok hastalığın tedavi yeri olmasıdır.⁵⁻⁷ Ocak şifacılarının geleneksel yöntemleri bilmesi ve edindikleri deneyimleri sayesinde hastalıkları tedavi ettiklerine inanılır. Bu tedavi pratiğinin 'üstün bir yetenek' olarak nitelendirildiği ve ocak ailelerinde görülen sağaltım gücünün el verme yoluyla (babadan oğula, babadan kıza, anneden kıza vb.) ailenin büyük ferdinden küçük ferdine geçtiği görülmektedir. Tüm bu inanış ve ritüellerden dolayı geleneksel halk tıbbında şifacılar birçok eski ve yeni kültürel unsuru bir araya getirmiş ve bunun sonucunda halk tıbbı denilen kavram ortaya çıkmıştır.⁹ Günümüzde modern tıp ve sağlık hizmetleri kırsal alanlara kadar ulaşmış olsa da bazı yörelerde geleneksel tıp hâlâ kullanılmaya devam etmektedir. Bugün Türkiye'nin farklı yörelerinde 150'den fazla ocağın olduğu tespit edilmiştir.^{10,11} Bu doğrultuda çalışmamızda Ege Bölgesi Manisa ili Turgutlu ilçesi Akçapınar Köyü'nde (Manisa ili 6360 sayılı 2012 tarihli yasa ile yeni kurulan Büyükşehir Belediyeleri'nden biri olması sebebiyle, köy olarak isimlendirilen yerleşim yerleri mahalle olarak isimlendirilmeye başlanmıştır. Çalışmada yöresel gelenek ve göreneklerin özelliklerinin bir bütün olarak aktarılması amacıyla "köy" kavramı kullanılmıştır) varlığını halen sürdüren ocaklardan biri olan Otu Kesme Ocağı'nda yapılan uygulamalar ile tedavi amaçlı kullanılan bitkisel ve madensel (mineral) ilaçlar hakkında ortaya çıkarılan bilgilerin tanıtılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma, Manisa ili Turgutlu ilçesi Akçapınar Köyü'nde (38° 29' 27.6576" ve 27° 50' 22.7868) 2020 yılı Ekim ve Aralık ayları arasında Otu Kesme Ocağı'nda yürütüldü (**Şekil 1**). Tarih boyunca Manisa ili Hititler, Frigler, Antik Yunanlılar, Lidyalılar, İranlılar, Romalılar, Bizanslılar, Saruhanlıları ve Osmanlı hâkimiyeti altında kalmış; Oğuz Boyları'nın yanı sıra Osmanlı Dönemi'nde Kırım, Kafkasya, Teselya, Bosna, Girit ve Balkan Göçleri sayesinde zengin kültüre sahip olmuştur.¹²⁻¹⁵ Çalışma süreci içinde bu köydeki Otu kesme Ocağı şifacısı K. K. ile ocak ve yöntemleri hakkında, şikâyeti sebebiyle ocağa başvuran hastayla ocağı seçme nedenleri, hastalık öyküsü, uygulanan tedavi yöntemi ve iyileşme süreci hakkında görüşüldü.

Görüşmelerden sonra ortaya çıkan tedavi amaçlı kullanılmış bitkisel drogların yapısı ve özellikleri hakkındaki bilgiler Ege Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik Botanik Anabilim Dalı öğretim üyeleri tarafından verildi. Bunun devamında bitkinin etnobotaniğinin araştırılması için Ege Üniversitesi Botanik Bahçesi Herbaryum Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne verilmek üzere bitki, yetiştirdiği yöreden bir miktar kökyle birlikte örnek alınarak laboratuvara teslim edildi.

Tedavi için bitkisel droglarla birlikte kullanılan toprak analizi konusunda yörede çalışmalar yapan bir ziraat mühendisi ile görüşülerek, yöreye ait toprak analiz sonucu hakkında bilgi toplandı.

Aynı ilçede yaşayan dermatoloji uzmanı ile Otu Kesme Ocağı'nda sözü edilen bu hastalığın ne olduğu ve tedavi yöntemlerinin neler olduğu yüz yüze görüşme yöntemiyle öğrenildi.

Çalışmanın verileri gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılarak elde edildi. Bu süreçte görüşmecilerden alınan sözlü onam sonrasında, görüşmeler ses kayıt cihazı yardımıyla kaydedilerek yazılı ortama aktarıldı.



Şekil 1: Manisa ili Turgutlu ilçesi harita üzerinde gösterimi (Kaynak: <https://www.turkey-visit.com/map/turkey/manisa-towns-map.asp>)

Bulgular

Otu Kesme Ocağı şifacısı K.K, 73 yaşında ilköğretim mezunu bir ev hanımıdır. Yüz yüze yapılan görüşmede ailesinin Arap kökenli olduğunu, Urfa'dan göç ettiklerini, şifacılığı babasından el alarak uygulamaya başladığını, babasının da babasından el aldığını bildirmiştir. Atalarının bu hastalığın şifacılık geleneğini sürdürdüğünü söyleyen K. K, derideki halkalar halinde ya da dalgalar şeklindeki kızarıklık (**Şekil 2**), kaşıntıyla ortaya çıkan ve kaşıdıkça bütün vücuda yayılan bir deri hastalığı için şifa dağıttığını belirtmiştir.

Kaynak Kişi 1: *Ben bu uygulamayı kırk yıldan beri yapıyorum, babamdan öğrendim. Bana o el verdi. Bu hastalığın çamurunu sadece bizim ocak yapabiliyor öyle derler evvelden beri. Büyüklerimiz, babamın sülalesinden geliyor diye söylerdi. Evveli biz bu köyün üstünde dağda duruyormuşuz, değirmen yıkığı derler, ordalarmış. Bir ölet olmuş aynı hindiki (şimdiki) gibi, korona (COVID-19) gibi, ölen ölmüş kalan kalmış o kalan beş altı hane de bu köye göçmüş. Ama bizim bu araplığının kökü, Urfa'dan gelme. Evveli bizim aklımız eriyor yoldan göçebe geçerdi, deve, inek, keçi, onlar Urfa'dan buraya göçebe geliyorlar. Oraya dağa yerleşiyorlar. Orda baya duruyorlar, suyun başı diye. Öyle anlatırdı dedem. Orda bir hastalık oluyor, zaten hindi (şimdi) de mezarlıktır oranın birazı. Böyle hastalık mı biliniyordu. Ev yokmuş daha o zaman ovaya indiklerinde çadırda kalmışlar. Bizim büyükler bu hastalığın ocağıymış, ben kendimi bildiğimden beri yapıyor bizim ocakta. Derideki halka halka ve dalga gibi olan kızarıklık, kaşıntı yapan ve kaşıdıkça deri üstündeki hastalıkta kullanılıyor.*

Hastalar genelde önce doktora gidiyorlar, ilaçlarla iyileşemeyince yakınlarından, eş dosttan bu ocağı öğreniyorlar, sonrasında bilen geliyor. Bugüne kadar iyileşmeyen olmadı, ama perhizine uymazsa iyileşmez,

söylediğim şeyleri yemezse çamurunu sürdürürse 21 gün sonra o yaralar yavaş yavaş sönüyor önce kırmızı renk kahverengi oluyor sonra da silinip gidiyor.

Önce otu kesme otunu köyümüzde yetiştiği belli yerlerden topluyoruz (**Şekil 3**). Bu ot öteden beri büyüklerden öyle urasa (inaniş) kalmış. Ot ilkbahar ve sonbahar aylarında çıkar, toplanır ve kurutulur.

Otu kesme çamurunu sürdürmeye gelen oldu mu (olduğunda), ottan bir tutam çıkarır yakılır (**Şekil 4**), otun külü, o toprak ve suyla karıştırılır (**Şekil 5**). Karıştırma bıçakla yapılır, çamur hastanın vücuduna bıçakla sürülür (**Şekil 6**).



Şekil 2. Ocağa başvuran kişinin hastalık bölgesi görünümü.



Şekil 3. Otu kesme otunun yetiştiği yöreden toplanması



Şekil 4: Otu kesme otunun şifacı tarafından yakılması



Şekil 5: Çamurun hazırlanması işlemi



Şekil 6. Tedavinin hastaya uygulanması

Sürmeye başlamadan önce şifa niyetine üç kulhuvallahu bir elham okunur, “benim değil Fatma Anamızın eli” deyip bıçakla sürülmeye başlanır. Ondan adı zaten otu kesme, bıçak kullanılacak illaki. Hastaya sürdükten sonra 3 haftada iyileşiyor bu hastalık. Hasta her çamur sürdürmeye geldiğinde “el yeynililiği” denir, demir (madeni) para atılır ocakta yapılan yere. İlk hangi gün sürülürse sürülsün 21 gün boyunca salı ve cumartesi günleri sürülür. 21 gün sonra hastalık kendini siler. Çamur sürülürken hastanın perhiz de etmesi gerekiyor. Nohut, fasulye, bulgur, yumurta, soğan, ekşi, acı yemeyecek. Sürüldüğü günler salı, cumartesi neden bu günler bilmiyorum öteden beri böyle geldi.

Çalışmayı yaptığımız tarihler arasında hastalığı sebebiyle ocağa başvuran, 50 yaşında lise mezunu ev hanımı kadın hasta ile görüşülmüştür. Yapılan görüşmede hangi şikâyeti sebebiyle başvurduğu sorulduğunda;

Kaynak Kişi 2: Bacaklarımda kaşıntı, kızarıklık, ağrı ve acı hissi vardı. Doktora gittim ama ağır ilaçlar verdi. Zaten başka ilaçlar da kullanıyorum. Her gün içmedim ilaçları. Bunların aynısı bir akrabamızda çıkmış bu çamurla iyi olmuş. Ben de ondan duyup yaptırmak istedim.

Hastaya bu ocağın varlığını nereden öğrendiği sorulduğunda;

Kaynak Kişi 2: Ablamdan öğrendim. Bizim burada belli hastalıkları iyileştiren ocaklar bilinir evvelden beri. Ben de bilirdim ama ablama daha yakındı burası önce onun aklına geldi.

Bu hastalığın bugün günümüz modern tıbbındaki tanımı ve mevcut tedavisi hakkında bilgi almak amacıyla Turgutlu’da görev yapan Dermatoloji uzmanıyla yapılan yüz yüze görüşmede hekimin aktardığı bilgiler;

Kaynak Kişi 3: Günümüzde bu hastalık ‘Egzama’ ya da ‘İrritan dermatit’ olarak geçiyor. Tedavisine yönelik 1.Antihistaminik (P.O) 2. Steroid içeren kremler 3. Calcium Tablet 1x1 (P.O); şiddetli vakalarda IM (Intramuskuler) steroid uygulanır. Egzamada tüm bu ilaçlar remisyona (azalma, gerileme, iyileşme) sağlıyor. Ancak hastalık yine tekrarlayabiliyor. Egzamada, irritan dermatitte veya kontakt dermatitte daha ziyade dışarıdan alınan maddeler, yiyecekler bu sorunlara sebep oluyor. Eğer hasta bunlarla ilişkiyi kesebiliyorsa problem kalmıyor.

Uygulama sırasında kullanılan ve yöre halkı arasında Otu Kesme Otu olarak bilinen bitkinin Latince isminin araştırılmasında;

Kaynak Kişi 4: Bu yöredeki bitkilerin büyük çoğunluğu Ege Üniversitesi Botanik Bahçesi Herbaryum Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde yer almaktadır. Araştırmaya konu olan bu bitki daha önce merkezimizde teşhis edilmiş bir tür değildi. Bitkinin tarafımıza ulaştırılmasıyla gerçekleştirilen teşhis sonucunda Rosaceae (Gülgiller) ailesinden çok yıllık, dik gövdeli, taban yaprakları rozet şeklinde olan genellikle çayır, dere kenarı ve rutubetli alanlarda yetişen, *Sanguisorba minor* olduğu saptanmıştır (**Şekil 7**).

Rosaceae familyasına ait *Sanguisorba* cinsi, Kuzey Yarımküre'nin ılıman ve subtropikal bölgelerinde geniş bir yayılış gösteren ve yaklaşık 150 civarında türle temsil edilen bir cinstir. Türkiye'de de 7 tür ve toplam 13 taksonla temsil edilmektedir (**Şekil 8**).¹⁶



Şekil 7. Bitkinin doğadaki farklı olgunluktaki görünümü: A-Çiçekli ekseni, B-Çiçek kümesi, C-Genel görünüşü, D-Taban yaprakları.



Şekil 8. Ege Üniversitesi Botanik Bahçesi ve Herbarium Araştırma ve Uygulama Merkezine Kayıtlı bitki kimliği (Herb. No: 43846)

TARİŞ
ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MÜDÜRLÜĞÜ
EGE ÜNİVERSİTESİ BORNOVA / İZMİR

TOPRAK ANALİZ RAPORU

Rapor Tarihi : 05.03.2021
Telefon : 0 232 3886603
Faks : 0 232 3883252
E-Posta : tarisarge@taris.com.tr

Rapor No / Numune Kodu	VÜ 231/T	Numune Cinsi	TOPRAK
Bitki Türü	BAĞ DAMLAMA	Numune Kabul Tarihi	01.03.2021
Kooperatif Adı	TURGUTLU ÜZÜM T.S.K.	İlg. Yaz. Tarih ve Sayısı	
Ür. No - Adı - TC Kim. No	4	Arazinin Köyü	AKÇAPINAR
Firma Adı		Arazinin Mevki - Parseli	AKÇAPINAR
Firma Telefonu		Arazinin Dekarı - Yaşı	11 - 0
Firma Adresi			

ANALİZ SONUÇLARI

Yapılan Analiz	Sonuçlar	Değer.	Analiz Yöntemleri
pH	7.88	Hafif alkali	Jackson
Tuz (%)	0.029	Tuzsuz	U.S. Soil Survey Staff
Kireç (%)	1.6	Kireçsiz	Çağlar
Bünye	Kil		Soil Survey Manual
Kil (%)	50		
Kum (%)	30		
Org. Mad. (%)	1.06	Az	Black
Azot (%)	0.053		Bremner

Yapılan Analiz	Sonuçlar	Değer.	Analiz Yöntemleri
Fosfor (ppm)	8.9	Orta	Olsen
Potasyum (ppm)	348	Çok yüksek	Pratt
Kalsiyum (ppm)	3058	İyi	Pratt
Magnezyum (ppm)	403	İyi	Pratt
Demir (ppm)	5.66	İyi	Lindsay, Norvell
Bakır (ppm)	3.77	Yeterli	Lindsay, Norvell
Çinko (ppm)	0.96	Orta	Lindsay, Norvell
Mangan (ppm)	0.09	Düşük	Lindsay, Norvell

Şekil 9. Yöreye ait toprak analizi

Uygulamada kullanılan toprağın özelliklerini inceleme ve analizi konusunda yöredeki ziraat mühendisi ile yapılan görüşmede;

Kaynak Kişi 5: Yörenin toprak incelemesine bakıldığında; yeterli oranda potasyum içeriğine sahip, orta derecede fosfor ve kireçli, tuzsuz ve hafif alkali toprak olduğu saptanmıştır. Farklı bitki besin elementleri açısından yeterlilik sınıflarına göre değerlendirildiğinde elementler bitkisel üretimde ihtiyaç olan temel besin elementleri olduğu için, bunların haricinde topraktaki farklı diğer mineral ve elementlerin varlığı da göz ardı edilmemelidir. İnsan cilt sağlığı açısından karşılıklı olarak iki disiplinin ortak bir paydada bahsi geçen elementler açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yanan bitkilerde külde karbon birikimi söz konusu olabilmektedir. Bununla beraber bölge toprağının killi yapıda olması ve kilde yer alan minerallerle bu şifalı otun yakılması ve yakma işleminden ortaya çıkan minerallerin ve ota ait bitkisel exudatların (bileşenlerin) karışımı deride iyileştirici etkinlik göstermiş olabilir. Günümüzde de kil ve karbon içeren birçok dermatolojik ürünler yaygın olarak insanlar tarafından beğenilerek kullanılmaktadır. Hatta bu konuda farmakoloji, toprak bilimi ve dermatoloji bölümlerinin multidisipliner bir çalışma gerçekleştirerek zaman içerisinde bu şifa sağlayıcı bileşenlerin gerekli laboratuvar testlerinden geçirilerek, bahsi geçen dermal sağlık problemlerinin çözümü amacıyla daha pratik ve yaygın bir şekilde insanlığın hizmetine sunulmasını arzu ederim (Şekil 9).



Şekil 10. Tedavi öncesi, 31.10.2020 (solda); Tedavi sonrası, 21.11.2020 (sağda)

Tartışma

Halk hekimliğinin tıp tarihi içindeki yeri değerlendirildiğinde şifalı bitkilerin, sezgi ve inanişaya dayalı iyileştiricilik yöntemlerinin yüzyıllardır süregeldiği bilinmektedir. Bunların etnik gruplarla ilişkilendirilmesi sayesinde toplumun geniş bir bölümüne dağıldığı görülmektedir.¹⁷ Bu tedavi anlayışının bilimsel tıbbın karşısında etkisiz kalacağı düşüncesinin aksine, halen etkisini devam ettirmesinin sebebi köklü temellere dayanmış olmasıdır.¹⁸ Anadolu'da halk hekimliği karşımıza "Ocak kültürü" şeklinde çıkmaktadır. Ocak kültürüne ait pratikler kendilerine özgü özellikleriyle günümüze kadar varlığını devam ettirdiğini ve yörede yaşayan bireylerin ocaklara tedavi umuduyla başvurduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada bir cilt hastalığı nedeniyle ocağa başvuran kişilerde, hastalığın remisyon ve aktivasyon şeklindeki prognozundan dolayı ilaca dayalı medikal tedavisinin yanı sıra kişilerin geleneksel bir yöntemi tercih etmek istediği gözlemlenmiştir. Burada tedaviye kolay erişimin olması, temel bir dayanak noktasıdır. Modern tıbbın çözüm bulamadığı bir hastalık sürecinde ocak tedavisini alternatif seçenek şeklinde görmek ocak kültürünün ve şifacının sağladığı iyileştirme işlemine bir güvenin oluşmasına neden olmuştur.^{19,20} Akçapınar Köyü'ndeki "Otu Kesme Ocağı"nın Anadolu'daki diğer ocak kültürü uygulamalarında olduğu gibi geleneksel iyileştirme sürecinin modern tıbbın sağaltım ihtiyacına karşılık geldiği görülmüştür (**Şekil 10**).

Türkiye'de Ege bölgesinde halk hekimliği ve ilaçlarını konu edinen bilimsel çalışma sayısı azdır. Bu konuda Tanker ve Sucu tarafından Afyon-Sandıklı, Denizli-Çardak-Çal, Uşak, Aydın- Nazilli-Bozdoğan, Muğla-Milas-Güllük, Manisa-Turgutlu-Akhisar-Göğdes, İzmir-Ödemiş-Tire-Bergama-Kınık-Poyracık yörelerinde ve kırsal alanda yaşayan yörük Türklerinden yararlanılarak 425 adet halk ilacının derlendiği bir çalışma örnek gösterilebilir.²¹ Türkiye genelinde ise halk hekimliği uygulamalarına yönelik 1994-2021 yılları arasındaki lisansüstü tezlerin bibliyometrik incelemesinde 73 adet halk hekimliği tezine ulaşılmış; ve bu konuyla ilgili en fazla çalışmanın (n:20) 2019 yılında yapıldığı görülmüştür.^{22,23} Konuyla ilgili; Çankırı yöresinde hastanın derideki kızamık ve kabarıklık olan bölgeye, bakır basması hastalığı; tedavisine ise alazlama/bulgur püskürtmesi adı verilmekte olup uygulamada obje olarak bakır kap kullanılmaktadır.²⁴ Buna ek olarak benzer bir çalışma Yozgat ilinde "bakır basması" ocaklısıyla görüşme yapılarak gerçekleştirilmiş ve bu yörede ateş, toprak, bakır, kırmızı rengin tedavinin bir parçası olduğu saptanmıştır.²⁵ Manavgat yöresinde yürütülmüş bir çalışmada ise halk hekimliği konusunda inanış ve uygulamalar 10 başlık altında sınıflandırılmış, yaklaşık 41 hastalık ve 86 sağaltım yönteminin; Irvasa, parpılama, metafizik, şifalı bitkiler yollarıyla gerçekleştirildiği saptanmıştır.²⁶ Manisa ili Akhisar ilçesine bağlı Arabacıbozköy'de varlığını devam ettiren halk hekimliği uygulamaları buğday/bulgur püskürtmece, it dirseği/göz kanlanması, nazar, pamukçuk, siğil, temre/temrek/temriye, tepme, yağlama, yılanlık ocakları şeklinde anılmaktadır.²⁷ Halk hekimliği uygulamaları farklı yörelerde benzer isimlerle devam etmektedir. Örneğin yılanlık ocağı, al basması ocağı, temreği ocağı, siğil ocağı, nazar değmesi, sarılık ocağı vb. ocaklar buna örnek verilebilir.²⁸⁻³⁰ Tedavilerin ortak yönünün doğa üstü bir güce inanılarak bireyi, bu güce teslim etme ihtiyacı olduğu söylenebilir. Özellikle İslam dini inancıyla bütünleştirildiğinde Kur'anı Kerim surelerine iyi dileklerin de eklenmesinin kişinin iyileşmesine katkı sağladığına inanılmaktadır. İslamiyette yer alan Tıbb-ı Nebvî anlayışı sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisi hususunda Hz. Muhammed (S.A.V)'dan nakledilen uygulamaları ve bunlardan çıkan bir anlayışı temsil etmektedir. Burada o dönemde hastalıklara yönelik yaklaşımlar, yöntemler ve Kur'anı Kerim ayetlerinin şifa sağlamaya yönelik bir şekilde okunması geniş çerçevede anlaşılan bir durumu ortaya koymaktadır.³¹ Esasında Tıbb-ı Nebvî'nin Hz. Muhammed (S.A.V)'in insan vücudunun hastalıklardan korunmasına, beslenmesine ait gıdalardan (zeytin, hurma, incir, çörek otu, zembek, süt) ve tıbbi bitkilerden bahsettiği bilgilerden meydana geldiği bilinmektedir.^{32,34}

Halk hekimliği her ne kadar şamanizm kökenli olsa da tek tanrılı dinlerin varlığıyla birlikte her dinin tıp ve tedavi konularındaki bilgi aktarımlarıyla birleşerek farklı bir senteze ulaştığını söylemek mümkündür. İslamiyetin ortaya çıkışından sonra gelişen Tıbb-i Nebvî'nin halk hekimliğine bu anlamda belli bir katkısı olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak yeri gelmişken belirtmek gerekir ki; Tıbb-ı Nebvî'nin Hz. Muhammed (S.A.V)'in söyledikleri, uygulamaları üzerinden gerçekleşmesine rağmen, bu uygulamaların, önerilerin onun ölümünden sonra da toplanmaya devam edilmesi sebebiyle doğruluğu hakkında bazı soru işaretleri de vardır.³³

Sonuç

Eski Türk geleneğinde şaman kültürüne bağlı ocak ve şifacılık olarak bilinen sağaltım inanışı, Anadolu'daki varlığını halen devam ettirmektedir. Manisa ili Turgutlu ilçesi, Akçapınar Köyü'ndeki Otu Kesme Ocağı bu geleneğin bir parçasını yansıtmaktadır. Ticari bir amacı olmadan süregelen bu ocakta irritan dermatit ve

egzama gibi cilt hastalıklarını tedavi etmek için başvurulmuş bir yöntem gereği *Sanguisorba minor* olarak adlandırılan tıbbi bitkiden yararlanılmaktadır. Tespit edilen bu bitkinin o yörenin toprağının kimyasal özelliklerine dayandırıldığında yöreye özgü olduğu ve belli bir hastalığa yönelik sağaltıma cevap verdiği görülmüştür. Gelecekte bu konuda yapılacak detaylı fitokimyasal çalışmalarla bu tıbbi bitkinin etken maddelerinin daha iyi anlaşılmasıyla klinik tıp, eczacılık ve fitoterapi kapsamında bu yöntemden yararlanılma olasılığı düşünülebilir. Halen kırsal alanlarda yaygın olan ocaklar, modern tıpla bütünleşik hale dönüşmelidir. Bitkinin iritan dermatit hastalığındaki kullanımını daha ayrıntılı incelemek amacıyla veri toplama sürecinde yeni tekniklere başvurulması gerekmektedir.

Bilgi

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Bu çalışmada bilimsel içerik konusundaki katkılarından ötürü sayın Prof. Dr. Ulvi Zeybek'e teşekkür ediyoruz.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

Seçil Özçiftçi: Fikir, tasarım, veri toplama ve işleme, analiz ve yorum, kaynak taraması, makale yazımı, kaynak sağlama, hasta ve yapılan işlemlerin görsel takibi.

Çağatay Üstün: Tasarım, danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, makale yazımı eleştirel inceleme,

Nermin Ersoy: Tasarım, danışmanlık/denetleme, analiz ve yorum, makale yazımı, eleştirel inceleme, kaynak sağlama.

Kaynaklar

1. Traditional, Complementary and Integrative Medicine. Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/traditional-complementary-and-integrative-medicine#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 09.05.2023)
2. WHO traditional medicine strategy: 2014-2023. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506096> (Erişim Tarihi: 09.05.2023)
3. Obika AN, Eke O. Essay on Igbo Folk Medicine as an Indispensable Aspect of Health Care Delivery in the 21ST Century. International Journal of English Literature and Social Sciences 2019;4(6):1677-1686.
4. Folklore. Erişim adresi: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/folklore> (Erişim Tarihi: 09.05.2023)
5. Acıpayamlı O. Türkiye folklorunda halk hekimliği ve özellikleri. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 1996; XXVI:1-9.
6. Kılıç S, Altuncu A. Cilt Hastalıklarına Yönelik Bir Halk Hekimliği Uygulaması: Gelincik Ocağı (Çavlu Köyü- Fikriye Pınar Örneği). Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 2015;10(10):627-638.
7. Türklerde Ocak Kültü Kültürü – Arşt. Turan Ali Çağlar. Erişim adresi: <https://www.yumuktepe.com/turklerde-ocak-kultu-kulturu-arst-turan-ali-caglar/> (Erişim Tarihi: 21.11.2020)
8. Baysal N. Gelenek ve Değişim Ekseninde Trabzon Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. (2014) Balıkesir.
9. Duvarcı A. Halk hekimliğinde ocaklar. Milli Folklor 1990;1(7):34-39.
10. Uğurlu S. Traditional Folk Medicine In The Turkish Folk Culture. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 2011;6(4):317-327.
11. Acar V. Türk Halk Hekimliğindeki Ocak Çeşitleri. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2017;7(2):54-72.
12. Manisa Tarihi. Erişim adresi: https://www.manisa.bel.tr/s22_manisa-tarihi.aspx (Erişim Tarihi: 21.11.2022)
13. MCBÜ'de "Osmanlı'dan Günümüze Manisa'ya Göçler" Konuşuldu. Erişim adresi: <http://www.manisa.gov.tr/mcbude-osmanlidan-gunumuzu-manisaya-gocler-konusuldu> (Erişim Tarihi: 21.11.2020)
14. Yörüklerin Manisa'ya zorlu göçü. Erişim adresi: <https://www.manisahaberleri.com/manisa/yoruklerin-manisa-ya-zorlu-gocu-h123083.html> (Erişim Tarihi: 21.11.2022)
15. Manisa, göçler ve göçmenler. Erişim adresi: <https://www.tarihistan.org/yazarlar/erkan-akbalik/manisa-gocler-ve-gocmenler/6010/> (Erişim Tarihi: 21.11.2022)
16. Davis PH. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Edinburgh University Press 22, Volume 4. Edinburgh. 1972, s:77-87
17. Hufford DJ. Folk medicine and health culture in contemporary society. Prim Care. 1997
18. Ogu JM. Ethics of folk medicine among the Igbo. Dev World Bioeth 2022;22(4):203-210.

19. Boratav PN. 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1994.
20. Karakaş A. Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2015;12(31):320-36
21. Tanker M, Sucu İ. Ege Bölgesi Halk İlaçları. Ankara Ecz. Fak. Mec 1983;13(130):130-140.
22. Güneşer R. Türkiye'deki Halk Hekimliği Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2022;12(1):179-188.
23. Büken NÖ. Folklorik Değerler ve Folklorik Tıp. T Klin J Med Ethics, Law and History 2003;11:45-47.
24. Karaca M. Çankırı Yöresinde El Verme Geleneği: “Bakır Basmalı” Hastalığının “Alazlama” Yöntemi İle Tedavi Edilmesi Motif Akademi Halkbilimi Dergisi 2015;8(15):61-65
25. Güneşer R, Kırımlıoğlu N. Yozgat İli Halk Hekimliği Kapsamında “Bakır Basmalı” Hastalığı ve Tedavisi: Bir Kadın Şifacının Uygulaması. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2022;12(2):321-333.
26. Görgeç C. Manavgat Yöresinde Halk Hekimliği Uygulamaları. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 2019;(46):195-219.
27. Gümüş Ş. Yaşayan halk hekimleri ve halk hekimliği uygulamaları: Arabacıbozköy örneği. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 2023;(33):486-499.
28. Erol ŞŞÇ, Çanlı E. Manisa-Selendi İlçesinde Sağaltma Ocakları. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi. 2019; 12 (25): 50-70.
29. Gümüş Ş. Manisa ve Sivas Yöresi Sağaltım Yöntemleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2019;43(2):29-46.
30. Ülger Z. Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. 2012.
31. Ünal ST, Bilgin V. Tıbb-i Nebevî Uygulamalarının Toplumsal ve Ekonomik Boyutu Üzerine Nitel Bir Araştırma. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 2021;21(1):99-141.
32. Tekineş A. Alternatif İslami tıp “Tıbb-ı Nebevî”. Divan. 199/1: 57-72.
33. Akbulut N. Mezopotamya’da Tıbb-ı Nebevî. Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 2021;6(2):109-117.
34. Karabacak M. Rivayetlerde Bereketli Olduğu Belirtilen Yiyecek-İçeceklerin Tıbb-ı Nebevî Açısından Değerlendirilmesi. Tevilat 2021;2(2):239-255.